

Asia: VN/36135/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi terveydenhuoltolain 7 a §:n, sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Organisaatio tai vastaajataho

Joku muu

Kysymys viranomaisille, mikä on lausuntoa käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä?

Lausunnosta päätti Saamelaiskäräjien puheenjohtajan sijainen 11.12.2025.

Lausunnonantajan lausunto

Onko ehdotus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteista säätämisestä kannatettava?

Kyllä

Perustelut ja lisähuomiot esityksen kannatettavuutteen liittyen.

Saamelaiskäräjät arvioi esitysluonnosta saamelaisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Palveluvalikoiman periaatteita olisivat tarve, turvallisuus, vaikuttavuus, kustannusvaikuttavuus sekä läpileikkaavina yhdenvertaisuus ja ihmisarvon loukkaamattomuus. Palveluvalikoimaan kuulumista tai siitä pois rajaamista koskeva päätöksenteko perustuisi kokonaisharkintaan, jossa huomioitaisiin kaikki palveluvalikoiman periaatteet. Periaatteita voitaisiin myös punnita toisiaan vasten osana kokonaisharkintaa.

Saamelaiskäräjät muistuttaa, että eri selvitysten mukaan saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut toteutuvat tällä hetkellä heikosti ja sattumanvaraisesti. Suomi on saanut useita suosituksia ihmisoikeussopimusten toimeenpanoa valvovilta elimiltä parantaa saamenkielisten palvelujen saatavuutta. Saamelaiskäräjät pitää erittäin tärkeänä, että Suomi valtiona kantaa vastuuta saamelaisten hyvinvoinnista ja terveydestä. Tämä edellyttää, että kaikessa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistyössä, ml. lainsäädännön uudistuksissa, vahvistetaan

saamenkielisten palvelujen saatavuutta ja varmistetaan, etteivät uudistukset heikennä palvelujen saatavuutta.

Saamelaiskäräjät pitää erityisen tärkeänä, että yhdenvertaisuus ja ihmisoikeuksien toteutuminen ovat läpileikkaavia periaatteita. Saamelaiskäräjät kuitenkin esittää, että näitä periaatteita tarkennetaan lakiehdotuksessa saamelaisväestönosalta. Perusteluissa olisi syytä kuvata esimerkiksi perusoikeuksiin kuuluvaa saamelaisten oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin sekä ihmisoikeussopimuksia, jotka turvaavat saamelaisten oikeuden omakielisiin ja kulttuurisesti sopiviin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Tämä olisi tärkeää, jotta nämä tukisivat lainsäädännön ihmisoikeusmyönteistä tulkintaa siten, että esitetyt periaatteet tukisivat myös saamelaisten tosiasiallisen yhdenvertaisuuden sekä ihmisoikeuksien toteutumista käytännössä.

Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista (jakso 4.2)? Voitte perustella näkemystänne tähän.

-

Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista (jakso 4.2)? Voitte perustella näkemystänne tähän.

Lakiehdotuksen mukaan julkisen terveydenhuollon palveluvalikoima voisi uudistuksen seurauksena kaventua. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan esitysluonnoksessa olisi arvioitava tarkemmin vaikutuksia alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksien toteutumiselle. Nyt hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että ehdotukset voisivat vaikuttaa sellaisten saamenkielisten palvelujen saatavuuteen, joihin liittyviä menetelmiä olisi jatkossa tarjolla vain yksityisillä palveluntuottajilla. Esitysluonnoksessa ei kuitenkaan ole avattu, mitä nämä menetelmät olisivat eikä lainkaan arvioitu sitä, olisiko kyseisiä menetelmiä tarjolla yksityisillä palveluntuottajilla.

Saamelaiskäräjät muistuttaa, että saamelaisväestölle on vain vähän palveluita tarjolla yksityisten palveluntuottajien toimesta. Tällöin jonkin saamenkielisen palvelun rajautuminen palveluvalikoiman ulkopuolelle voisi johtaa siihen, ettei palvelua ole jatkossa saatavilla lainkaan. Saamelaiskäräjät pyytää huomioimaan, että saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuus on jo nykytilassa erittäin heikkoa ja haavoittuvaista, jolloin pienetkin muutokset palveluissa voivat vaikuttaa erittäin merkittävällä tavalla saamelaisten oikeuksien toteutumiseen. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan tämänkaltaisia riskejä palvelujen saatavuuden heikkenemisessä ei voida ottaa. Saamelaisväestöön kohdistuvien vaikutusten osalta olisi tärkeää myös arvioida vaikutuksia erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten saamelaisiin vammaisiin henkilöihin.

Onko lakiehdotuksilla jotain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole otettu huomioon, ja jos on, niin millaisia vaikutuksia?

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan lakiehdotuksessa ei ole riittävästi arvioitu vaikutuksia alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksien toteutumiselle sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Terveydenhuoltolaki 7 a §

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan lakiehdotuksen soveltamisessa pitäisi huomioida saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen mm. muissa lausuntokohdissa esille nostettujen huomioiden mukaisesti.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sosiaalihuoltolaki 30 a §

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan lakiehdotuksen soveltamisessa pitäisi huomioida saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen mm. muissa lausuntokohdissa esille nostettujen huomioiden mukaisesti.

Kommenttinne pykälästä ja säännöskohtaisista perusteluista: Sote-järjestämislaki 36 §

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan lakiehdotuksen soveltamisessa pitäisi huomioida saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen mm. muissa lausuntokohdissa esille nostettujen huomioiden mukaisesti.

Liittykö esitysluonnoksen mukaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteiden soveltamiseen haasteita, ja jos liittyy, niin millaisia ja miten haasteita voisi mielestänne ratkaista?

Saamelaiskäräjät tuo esiin, että lakiehdotuksessa pitäisi tarkemmin tunnistaa, ettei yhdenvertaisuus saamelaisväestön näkökulmasta toteudu nykyisessä universalismiin perustuvassa palvelujärjestelmässä, jossa koko väestölle tarjotaan samoja palveluita huomioimatta eri väestöryhmien tosiasiallisia tarpeita. Saamelaisväestölle suunnatuissa palveluissa pitäisi nykyistä paremmin huomioida saamelaiskulttuurin erityispiirteet ja varmistaa, että palvelut toteutetaan kulttuurisesti turvallisesti. Tämä edellyttää, että palveluissa huomioidaan asiakkaan kieli, identiteetti, kulttuuriset arvot sekä historialliset kokemukset. Kulttuurinen turvallisuus sisältää sekä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden.

Saamelaiskäräjät myös muistuttaa, että saamelaisille suunnattujen palvelujen kehittämistyössä ja järjestämisessä pitäisi tunnistaa tarve soveltaa yhdenvertaisuuslain 9 §:n mukaista positiivista erityiskohtelua, jotta voidaan turvata tosiasiallisesti yhdenvertainen lopputulos. Saamelaisväestö on kokenut ja kokee edelleen merkittäviä syrjinnästä johtuvia haittoja eikä nykyinen universalistinen palvelujärjestelmä ole pystynyt niitä haittoja riittävästi poistamaan tai ehkäisemään. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että lakiehdotuksessa huomioidaan tämä tarve siten, etteivät nyt ehdotetut palveluvalikoiman periaatteet johda siihen, että saamelaisväestölle ei kehitetä tai tarjota saamelaiskulttuurin erityispiirteet huomioivia palveluita, jotka voivat poiketa muulle väestölle suunnatuista palveluista.

Saamelaiskäräjät muistuttaa, että Suomessa on tehty hyvin vähän työtä saamelaiskulttuuriin soveltuvien sosiaali- ja terveydenhuollon toimintamallien kehittämiseksi. Samaan aikaan näille on kuitenkin selkeä tarve. Hyvänä esimerkkinä on saamelainen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvjj – Uvja – Uvja, joka on perustettu saamelaisten totuus- ja sovintokomission työn ajaksi ja rakennettu saamelaisista lähtökohdista. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että vastaavia palveluja voidaan kehittää ja tarjota myös jatkossa. Saamelaiskäräjät ei hyväksy sitä, että saamelaiskulttuuriin sovitettujen toimintamallien käyttöönotolle julkisessa terveydenhuollossa asetetaan esteitä perustuen esimerkiksi siihen, ettei toimintamalleista ole riittävästi näyttöä. Tämänkaltaiset periaatteet voivat muodostua rakenteellisesti syrjiviksi. Saamelaiskäräjät ehdottaa, että

lakiehdotuksessa huomioidaan saamelaisväestön erilaiset tarpeet ja varmistetaan, että periaatteiden turvin saamelaisväestölle soveltuvien palvelujen kehittämistyötä ja käyttöönottoa vahvistetaan.

Palvelujen vaikuttavuuden osalta Saamelaiskäräjät pyytää myös huomioimaan, että palvelun saatavuus omalla kielellä ja omaan kulttuuriin sopivalla tavalla on keskeinen tekijä palvelun vaikuttavuuden arvioinnissa. Saamelaisväestön näkökulmasta vaikuttavuuden arvioinnissa on huomioitava myös menetelmän vaikutukset saamelaisiin kollektiivisesti ja ylisukupolisesti. Tämän pitäisi näkyä myös lakiehdotuksen perusteluissa.

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamelaisväestölle suunnattujen palvelujen vaikuttavuuden ja muiden periaatteiden toteutumisen arvioinnissa vaaditaan yhteistyötä saamelaisten kanssa. Nykytilassa erilaisissa työryhmissä ei ole osaamista arvioida palvelujen vaikuttavuutta tai muiden keskeisten periaatteiden toteutumista saamelaisväestön näkökulmasta eikä näihin liittyen ole saatavilla myöskään riittävästi tutkimustietoa.

Muita näkemyksiä ja täsmennysehdotuksia?

Saamelaiskäräjät tuo esiin, että saamelaisten oikeuksien kokonaisuuden kuvaaminen osana lakiehdotusta on erityisen tarpeellista myös siitä näkökulmasta, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla ei ole riittävää osaamista alkuperäiskansaoikeuksista, jolloin lainsäädäntöä voidaan herkästi soveltaa siten, ettei kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia huomioida lainkaan. Myös saamelaisten totuus- ja sovintokomission vastikään julkaistu loppuraportti sisältää suosituksen siitä, että saamelaisväestön näkökulma olisi sisällytettävä osaksi yleistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Saamelaiskäräjät myös muistuttaa, että lainsäädännössä on tunnistettava saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaali- ja terveydenhuollossa ja varmistettava, että saamelaisilla on oman itsehallintonsa nojalla mahdollisuus vaikuttaa saamelaisväestölle suunnattuihin palveluihin.

Koivisto Anni

Saamelaiskäräjät - Lisätietoja antaa: vs. sosiaali- ja terveyssihteeri Anni Koivisto.